

УДК 338.2: 658.5

JEL Classification: L23; M11; O32

ЛИТВИНОВ О. М.¹, ШЕВЧЕНКО І. О.²ТРЕТЯ МІСІЯ УНІВЕРСИТЕТУ ЯК МЕХАНІЗМ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ:
НОВА ПАРАДИГМА ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИDOI: <https://doi.org/10.32620/cher.2025.4.10>

Постановка проблеми. У сучасних умовах війни та євроінтеграції перед українськими університетами постає завдання не лише збереження освітньої та наукової функцій, а й формування нової ролі в суспільстві ролі інституції, здатної забезпечувати стійкість, солідарність і гуманітарну підтримку. Традиційна модель університету як центру знань поступається місцем концепції «університету, що служить», де третя місія – соціальна, культурна й громадянська взаємодія – стає системним механізмом відновлення суспільства та розвитку людського капіталу. Саме осмислення й практична реалізація цієї місії визначають нову парадигму розвитку вищої освіти України. *Мета дослідження.* Мета дослідження полягає у теоретичному узагальненні та практичному осмисленні реалізації третьої місії університетів в умовах війни та євроінтеграції на прикладі Національного аерокосмічного університету «Харківський авіаційний інститут», а також у визначенні її ролі як чинника стійкості, соціальної згуртованості та розвитку інноваційного потенціалу вищої освіти України. *Об'єкт дослідження.* Третя місія університету як механізм забезпечення стійкого розвитку вищої освіти в умовах війни та євроінтеграції. *Методи, використані в дослідженні.* Системний, синергетичний, аксіологічний та діяльнісний підходи; кейс-метод, контент-аналіз, порівняльний аналіз європейських і українських практик, аналітичне узагальнення. *Основна гіпотеза дослідження.* Інституційна стійкість університету формується через інтеграцію освітньої, наукової та соціальної функцій, де третя місія стає практичним механізмом служіння суспільству та реалізації європейських цінностей. *Виклад основного матеріалу дослідження.* Проаналізовано еволюцію третьої місії університету від соціальної відповідальності до парадигми служіння. Запропоновано модель університету стійкого типу, що поєднує ціннісну, операційну та глобальну площини діяльності. Представлено приклади практичної реалізації третьої місії у сфері освіти, гуманітарної підтримки, інклюзії, цифровізації та міжнародного партнерства. *Оригінальність та практична значимість дослідження.* Уперше розроблено інтегровану концепцію третьої місії університету як механізму стійкого розвитку в умовах війни. Результати можуть бути використані для формування стратегій розвитку ЗВО, удосконалення системи внутрішнього забезпечення якості освіти та розробки ESG-політик. *Висновки та перспективи подальших досліджень.* Третя місія є ключовим чинником інституційної стійкості, гуманітарної згуртованості та євроінтеграційного розвитку університетів. Подальші дослідження доцільно спрямувати на розроблення індикаторів оцінювання соціального впливу та моделювання ефективності реалізації третьої місії у вищій освіті.

Ключові слова:

третя місія університету, стійкий розвиток, соціальна відповідальність, євроінтеграція, ESG,

¹ **Литвинов Олексій Миколайович**, д-р юрид. наук, професор, в.о. ректора, Національний аерокосмічний університет "Харківський авіаційний інститут", м. Харків, Україна.

Lytvynov Oleksii, Doctor of Sciences (Law), Acting Rector, National Aerospace University "Kharkiv Aviation Institute", Kharkiv, Ukraine.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2952-8258>

e-mail: lytvynovalex@gmail.com

² **Шевченко Ірина Олександрівна**, д-р екон. наук, доцент, професор кафедри менеджменту та бізнес-адміністрування, Національний аерокосмічний університет "Харківський авіаційний інститут", м. Харків, Україна.

Shevchenko Iryna, Doctor of Sciences (Economic), Associate professor, Professor of Management, and Business Administration Department, National Aerospace University "Kharkiv Aviation Institute", Kharkiv, Ukraine.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8188-3551>

e-mail: Iryna_shevchenko@ukr.net

[Creative Commons Attribution
NonCommercial 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)

THE THIRD MISSION OF THE UNIVERSITY AS A MECHANISM OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT: A NEW PARADIGM FOR HIGHER EDUCATION IN UKRAINE

Problem Statement. In the current context of war and European integration, Ukrainian universities face the challenge not only of preserving their educational and scientific functions but also of redefining their societal role becoming institutions capable of ensuring resilience, solidarity, and humanitarian support. The traditional model of the university as a center of knowledge is being replaced by the concept of a “university that serves”, where the third mission – social, cultural, and civic engagement – becomes a systemic mechanism for social recovery and human capital development. The comprehension and practical implementation of this mission determine a new paradigm for the development of higher education in Ukraine. *Purpose of the Study.* The purpose of the study is to theoretically generalize and practically comprehend the implementation of the third mission of universities under the conditions of war and European integration, using the National Aerospace University “Kharkiv Aviation Institute” as a case study, and to define its role as a factor of resilience, social cohesion, and the development of the innovative potential of higher education in Ukraine. *Object of the Study.* The third mission of the university as a mechanism for ensuring the sustainable development of higher education in the context of war and European integration. *Methods Used in the Study.* Systemic, synergistic, axiological, and activity-based approaches; case study method, content analysis, comparative analysis of European and Ukrainian practices, and analytical generalization. *Main Hypothesis of the Study.* Institutional resilience of the university is formed through the integration of educational, scientific, and social functions, where the third mission becomes a practical mechanism of service to society and implementation of European values. *Presentation of the Main Research Material.* The evolution of the university’s third mission from social responsibility to the paradigm of service has been analyzed. A model of a sustainable-type university is proposed, combining value-based, operational, and global dimensions of activity. Examples of practical implementation of the third mission in education, humanitarian support, inclusion, digitalization, and international partnership are presented. *Originality and Practical Significance of the Study.* For the first time, an integrated concept of the university’s third mission as a mechanism of sustainable development under wartime conditions has been developed. The results can be used to design university development strategies, improve internal quality assurance systems in higher education, and elaborate ESG-related policies. *Conclusions and Prospects for Further Research.* The third mission is a key factor in ensuring institutional resilience, humanitarian cohesion, and the European integration-driven development of universities. Further research should focus on developing indicators for assessing the social impact of universities and modeling the effectiveness of third mission implementation in higher education.

Keywords:

third mission of the university, sustainable development, social responsibility, European integration, ESG, SDG, humanitarian resilience, institutional transformation.

Постановка проблеми. У сучасних умовах євроінтеграції вища освіта України поступово переходить від традиційної моделі «освіта та наука» до ширшого розуміння ролі університету в суспільстві. Традиційно діяльність університетів охоплювала дві основні місії. Освітня місія спрямована на підготовку фахівців, в той час як наукова місія пов’язана зі створенням і поширенням знань. Сучасний трансформаційний світ зумовив виникнення третьої місії університету – цілеспрямованої діяльності, спрямованої на служіння громаді, розвиток регіону, формування цінностей громадянського суспільства та сприяння сталому розвитку.

Національний аерокосмічний університет «Харківський авіаційний інститут» (ХАІ) історично відомий як заклад, що здійснює фундаментальні наукові дослідження та забезпечує високий рівень інженерної освіти. Проте в процесі осмислення свого розвитку відповідно до європейських стандартів університет виявив значний пласт діяльності, який відображає реалізацію саме третьої місії. Сучасна система вищої освіти України перебуває у стані глибоких трансформацій, зумовлених одночасно двома потужними, глобальними чинниками, а саме: євроінтеграційними процесами та війною, яка радикально змінила соціальні функції закладів освіти. Якщо в мирний час ключовими орієнтирами

розвитку були якість освіти, інтернаціоналізація та інноваційна конкурентоспроможність, то нині пріоритетним стає питання стійкості університету як соціального інституту, здатного підтримувати суспільство у кризових умовах, забезпечувати неперервність освіти, формувати середовище довіри, безпеки й розвитку. У таких обставинах саме служіння суспільству через реалізацію третьої місії університету набуває особливої ваги. Вона виходить за межі традиційних функцій навчання й досліджень, охоплюючи громадянську, гуманітарну, культурну та цифрову взаємодію з громадами. Саме третя місія сьогодні стає механізмом виживання й відновлення соціальної тканини, інструментом формування нових цінностей співучасті, солідарності та європейської ідентичності.

Для українських університетів, які інтегруються у Європейський простір вищої освіти (ЕНЕА), актуальність цієї проблеми полягає в необхідності поєднати європейські стандарти якості (ESG) із локальним контекстом воєнних викликів, соціальної відповідальності та відбудови держави. Саме третя місія виступає містком між освітньою політикою ЄС і практиками гуманітарної стійкості, адже її реалізація передбачає інституційну еволюцію університетів від академічних центрів знань до відкритих соціальних платформ підтримки людини і громади.

На прикладі Національного аерокосмічного університету «Харківський авіаційний інститут» можна простежити, як у відповідь на сучасні виклики третя місія перетворюється з декларативної категорії на практичний інструмент соціальної дії, який формує нову модель університету стійкого типу — університету, що навчає, досліджує й водночас служить суспільству.

Отже, третя місія університету виступає концептуальним ядром нової моделі розвитку вищої освіти, де інтеграція освітньої, наукової та соціальної функцій формує основу для університету стійкого, відкритого та відповідального типу. Комплексний аналіз теоретичних засад, практичних механізмів і моделей реалізації цієї місії створює основу для формування нової парадигми університету стійкого типу, у якому знання, інновації та соціальна відповідальність взаємодіють як єдина система розвитку суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика третьої місії університетів та її інтеграції в моделі сталого

розвитку відображена у численних міжнародних документах, аналітичних оглядах і наукових публікаціях, що формують теоретико-методологічний каркас даного дослідження. Питання ролі університетів у соціальному розвитку та відповідальності перед суспільством послідовно висвітлюються у низці комюніке міністрів освіти країн Європейського простору вищої освіти (ЕНЕА).

Так, Берлінське комюніке (2003) започаткувало розуміння університетів як активних учасників соціально-економічних трансформацій, що сприяють «реалізації Європейського простору вищої освіти через взаємодію з суспільством» [1]. Єреванське комюніке (2015) розширило рамку третіх місій, визнавши соціальний вимір університетів невід’ємною складовою забезпечення якості освіти [2]. Нарешті, Римське комюніке (2020) зафіксувало перехід до парадигми «resilient and inclusive higher education», що узгоджується з концепцією університету стійкого типу [3]. Суттєву роль у стандартизації підходів до соціальної відповідальності відіграють «Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG, 2015)» [4], які визначають участь університетів у сталому розвитку суспільства одним із критеріїв внутрішньої якості освітніх систем.

У глобальному контексті фундаментальними орієнтирами є документи UNESCO, OECD та ООН. Зокрема, у дорожній карті UNESCO “Education for Sustainable Development” (2021) підкреслюється, що університети мають діяти як “локальні центри глобальних змін”, інтегруючи гуманітарні, екологічні та соціальні завдання у навчальний процес [5]. Аналітична доповідь OECD “Higher Education and Regional Development” (2020) актуалізує територіальний аспект третьої місії, акцентуючи на партнерствах між університетами та місцевими громадами [6]. Базовим нормативним документом залишається “Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development” (UN, 2015), у якому освіта (SDG 4), гендерна рівність (SDG 5), індустріальні інновації (SDG 9) та сталі громади (SDG 11) визначені як пріоритетні напрями університетської діяльності [7].

Європейська комісія через програми Erasmus+ (2024), Horizon Europe (2025–2027) та Jean Monnet Actions створює інституційні

механізми імплементації третьої місії через міжнародні партнерства, освітні інновації та проекти соціального впливу [8–10]. Вони демонструють перехід від академічної мобільності до “knowledge valorisation and social impact paradigm”, коли університети виступають драйверами стійких змін у громадах.

Останні наукові здобутки українських авторів доводять, що питання третьої місії та стійкого розвитку набувають нової актуальності в умовах війни, відновлення та євроінтеграції. У дослідженні Литвинова О. М., Внукової Н.В., Шевченко І.О. та Дармофал Е.А. (2025) представлено модель інтеграції сталого розвитку в управління університетом через систему ціннісно-функціональної синергії [11]. Праця Шевченко І.О. та Дармофал Е.А. (2025) розкриває трансформаційні аспекти розвитку освітніх інституцій у межах сталості, підкреслюючи гуманітарну складову освітньої політики [12]. Дослідження Литвинова О.М. та Шевченко І.О. (2025) зосереджене на впливі міжнародних економічних відносин на формування стратегій університетської стійкості, що безпосередньо співвідноситься з третім виміром — євроінтеграційним [13].

Проведений аналіз літератури свідчить, що третя місія університету поступово еволюціонує від концепту соціальної відповідальності до інституційного механізму забезпечення стійкості освіти, науки та суспільства.

У цьому контексті досвід Національного аерокосмічного університету «ХАІ» є показовим прикладом локальної реалізації глобальних принципів Європейського простору вищої освіти, де третя місія стає не зовнішньою соціальною функцією, а внутрішнім системоутворювальним чинником університетської стійкості.

Мета дослідження полягає у теоретичному узагальненні та практичному осмисленні реалізації третьої місії університетів в умовах війни та євроінтеграції на прикладі Національного аерокосмічного університету «Харківський авіаційний інститут», а також у визначенні її ролі як чинника стійкості, соціальної згуртованості та розвитку інноваційного потенціалу вищої освіти України.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що вперше запропоновано розглядати третю місію українського університету не лише як складову соціальної відповідальності, а як інтегровану модель стійкого розвитку

освітньої інституції в умовах війни. У роботі систематизовано досвід ХАІ як університету, який поєднує освітню, наукову та гуманітарну діяльність у межах цілісної стратегії «університету, що служить». Обґрунтовано положення про третю місію як механізм синергії між європейськими принципами якості освіти (ESG) і локальними практиками соціальної підтримки, цифрової інклюзії та громадянської стійкості.

Методологічну основу дослідження становить сукупність взаємопов'язаних підходів, принципів і методів, що забезпечили комплексний аналіз третьої місії університетів у контексті стійкого розвитку та євроінтеграції, а також осмислення практичного досвіду її реалізації в Національному аерокосмічному університеті «Харківський авіаційний інститут». На теоретико-методологічному рівні дослідження спирається на системний, синергетичний, аксіологічний та діяльнісний підходи. Системний підхід дозволив розглядати університет як складну відкриту соціально-освітню систему, де освітня, наукова та соціальна функції взаємопов'язані й формують інтегровану модель розвитку. Синергетичний підхід дав змогу виявити механізми самоорганізації університету під впливом зовнішніх викликів (війни, міграції, цифрової трансформації) та пояснити його здатність до відновлення й адаптації. Аксіологічний підхід визначив ціннісну основу третьої місії — гуманізм, довіру, інклюзію, служіння людині та суспільству.

На емпіричному рівні застосовано: кейс-метод, що дозволив дослідити ХАІ як приклад українського університету, який реалізує третю місію у кризових умовах війни, поєднуючи гуманітарні, освітні та цифрові ініціативи; контент-аналіз внутрішніх документів університету (стратегій розвитку, звітів, програм співпраці, положень про структурні підрозділи); порівняльний аналіз європейських та українських підходів до оцінювання соціального впливу університетів; аналітичне узагальнення даних щодо практичних результатів реалізації третьої місії у ХАІ (соціальні, освітні, інноваційні та культурні проекти); елементи структурно-функціонального аналізу — для виокремлення основних площин (ціннісної, операційної, глобальної) та їхнього взаємозв'язку у формуванні моделі стійкого розвитку.

Застосування комплексного підходу дозволило не лише описати окремі напрями суспільної діяльності університету, а й розкрити внутрішню логіку трансформації третьої місії в інтегровану модель стійкого розвитку, що поєднує соціальні, культурні, інноваційні та євроінтеграційні виміри функціонування сучасного закладу вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розглядаючи феномен третьої місії університету у контексті трансформації української вищої освіти, доцільно виокремити кілька ключових напрямів її реалізації, які поєднують соціальну, економічну, культурну та інноваційну складові. Аналіз діяльності Національного аерокосмічного університету «Харківський авіаційний інститут» дозволив визначити систему практик, що відображають інституційне втілення ідеї «університету, який служить». Від гуманітарних ініціатив під час війни до цифрової інклюзії, гендерної рівності, науково-просвітницьких подій і взаємодії з громадами, ХАІ сьогодні є прикладом університету, який не лише навчає і досліджує, а й активно формує соціальний простір довкола себе. Подальший виклад дослідження зосереджено на аналізі теоретико-методологічних основ третьої місії університету, що формують концептуальне підґрунтя для її осмислення в сучасній науці про вищу освіту. Вивчення теоретичних засад дає змогу простежити еволюцію уявлень про роль університету у суспільстві. В еволюційному контексті заклади вищої освіти пройшли трансформацію від класичної моделі університету, зосередженої переважно на освітній та науково-дослідній функціях, до сучасної парадигми, у межах якої університет постає як багатовимірний соціальний інститут і активний суб'єкт соціально-економічного та культурного розвитку суспільства. Теоретичний аналіз є необхідним для розуміння того, як третя місія інституційно оформлюється, концептуалізується в європейських і національних політиках та трансформується у практичні механізми взаємодії університету з громадою, бізнесом і державою.

Теоретичні засади третьої місії полягають у наступних аспектах:

1. Європейські практики (ESG, EUA, UNESCO). У європейському просторі вищої освіти третя місія інституціоналізується через рамкові документи, що задають стандарти

якості та суспільної відповідальності університетів. Хоча ESG-2015 (Standards and Guidelines for Quality Assurance in the EHEA) формально фокусуються на забезпеченні якості навчання і викладання, документ прямо підкреслює суспільний вимір місії вишів та необхідність узгодженості внутрішніх політик із очікуваннями стейкхолдерів. Самі ESG пропонують спільну мову й орієнтири для внутрішньої та зовнішньої якості, розглядаючи університет як інституцію, відповідальну не лише перед академічною спільнотою, а й перед суспільством. Європейська асоціація університетів (EUA) у своїх політичних брифах та аналітичних доповідях описує третю місію як інтегровану з освітою та дослідженнями, а не як периферійну «волонтерську» активність. У позиційних матеріалах EUA підкреслюється зсув від «окремих проєктів із впливу» до вмонтованої інноваційності та взаємодії з суспільством у навчальних програмах і дослідженнях. Це фіксує еволюцію від «третьої місії» як додатку до єдиної місії університету, що поєднує навчання, дослідження та служіння. У документах UNESCO (зокрема матеріали WHEC-2022 та політичні брифи щодо внеску ЗВО у розвиток) наголошено, що суспільна ангажованість і внесок університетів у сталий розвиток є нормативною очікуваною функцією вищої освіти. Підкреслюється роль університетів у співтворенні суспільної цінності, розвитку спільнот, культурної та економічної життєздатності регіонів, а також у реалізації цілей Порядку денного 2030.

2. Третя місія як критерій оцінювання сталого розвитку університетів. На рівні політик ЄС третя місія дедалі частіше описується через суспільну цінність та вимірюваний вплив (knowledge valorisation, societal impact). Установчі матеріали до програм Horizon Europe прямо пов'язують фінансування досліджень із досягненням Цілей сталого розвитку та суспільної вигоди; таким чином, внесок університету у суспільство стає не лише декларацією, а й критерієм результативності екосистеми R&I (Research and innovation).

Європейські ініціативи з оцінювання суспільного впливу фіксують перехід від обліку активностей до метрик результатів і ефектів, а саме: довіри до інституції, соціальної інклюзії, регіональної привабливості, інноваційності МСП, громадянської залученості тощо. Для університетів це означає потребу в системах збору даних і логіках при-

чинності, які зв'язують освітньо-дослідницькі процеси з довгостроковими суспільними змінами.

Узагальнені результати комплексних досліджень засвідчують, що третя місія університету трактується як інтегрована економічна та соціальна функція закладу вищої освіти, спрямована на створення суспільної цінності та підвищення добробуту територіальних спільнот. Її реалізація підлягає операціоналізації та вимірюванню через поєднання кількісних індикаторів (рівень працевлаштування випускників, розвиток академічного підприємництва, обсяги технологічного трансферу, участь у публічних ініціативах) і якісних доказів (результати кейс-досліджень, показники взаємодії зі стейкхолдерами, рівень суспільної довіри). Такий підхід дозволяє інтерпретувати «служіння суспільству» не лише як морально-ціннісну категорію, а як елемент інституційної якості, стійкості та стратегічного розвитку університету.

Паралельно аналітика OECD наголошує, що регіональна ангажованість і взаємодія з цивільним суспільством — не «побічна активність», а компонент конкурентоспроможності і стійкого розвитку ЗВО та територій; отже, їх доцільно враховувати у системах уп-

равління якістю, плануванні та моніторингу стратегій університетів.

3. Відмінності між соціальною відповідальністю, сервісною діяльністю та місією служіння. У сучасному науковому дискурсі поняття «третя місія університету» тісно пов'язане з категоріями соціальної відповідальності (University Social Responsibility, USR) та сервісної діяльності (service/outreach), які формують різні рівні взаємодії університету із суспільством. Попри спільну ціннісну основу, ці підходи відрізняються за рівнем інституційної інтеграції, тривалістю впливу та механізмами реалізації. Узагальнення концептуальних позицій, представлених у документах UNESCO, Європейської асоціації університетів (EUA), OECD та консорціуму UNIC European University, дозволяє виокремити три взаємопов'язані, але змістовно відмінні рівні суспільної взаємодії університетів.

Порівняльний аналіз основних характеристик цих трьох категорій подано у таблиці 1, яка відображає їхню логічну та функціональну взаємозалежність - від ціннісно-нормативної рамки до стратегічного інтегрування служіння у систему управління якістю та стійкістю університету.

Таблиця 1 – Теоретичне співвідношення понять соціальної відповідальності, сервісної діяльності та третьої місії університету

Параметр	Соціальна відповідальність університету (USR)	Сервісна діяльність (Service / Outreach)	Третя місія університету (Third Mission)
Концептуальна сутність	Ціннісно-нормативна рамка, що визначає етичні, інклюзивні та екологічні принципи поведінки університету	Практичний рівень реалізації соціальної взаємодії через проекти, партнерства, волонтерство	Стратегічна інтеграція суспільної цінності у всі основні функції університету (освіта, наука, управління)
Ключове питання	«Якими ми маємо бути?»	«Що ми робимо?»	«Як ми організовуємо університет як інститут служіння?»
Рівень реалізації	Інституційно-ціннісний	Операційно-практичний	Стратегічно-системний
Типові форми	Політики етики, гендерної рівності, екологічної сталості, корпоративної культури	Волонтерські програми, громадські ініціативи, відкриті лекції, партнерства з місцевими громадами	Проектування навчальних програм, спільні дослідження з громадами, управління впливом
Часовий горизонт	Тривалий, постійний	Коротко- або середньостроковий	Довгостроковий, інтегрований у стратегічний розвиток
Референтні документи / практики	Політики UNESCO, ESG, SDG, Європейська хартія університетів	Європейські рекомендації з <i>community engagement</i> , UNIC European University	Рамки EUA, OECD, European Commission щодо <i>university societal impact</i>

Джерело: узагальнено авторами на основі аналізу документів UNESCO, EUA, OECD, UNIC European University.

Представлене порівняння дозволяє простежити поступову еволюцію від ціннісної рамки соціальної відповідальності до інституційно інтегрованої моделі третьої місії. Якщо соціальна відповідальність визначає етичні орієнтири університету, а сервісна діяльність визначає конкретні механізми взаємодії з громадою, то третя місія об'єднує ці рівні у цілісну стратегічну систему. Вона перетворює університет із постачальника знань на активного агента суспільного розвитку, здатного формувати сталі зміни та сприяти євроінтеграційним процесам через соціальну, культурну та інноваційну діяльність.

У контексті європейського простору вищої освіти третя місія університетів набула багатовимірної змісту. Розвиток цього по-

няття в різних країнах зумовив формування національних моделей, які інституціоналізують суспільну роль університетів у системі сталого розвитку. Порівняння міжнародних підходів дозволяє окреслити еволюцію концепту «third mission» від економічно орієнтованої парадигми (через знаннявий трансфер) до гуманістично орієнтованої моделі, що поєднує освіту, науку, інновації та служіння суспільству. У таблиці 2 наведено узагальнену характеристику найпоширеніших моделей реалізації третьої місії у країнах Європейського Союзу та Європейському просторі вищої освіти, а також запропоновано авторське трактування цього поняття на прикладі Національного аерокосмічного університету «ХАІ».

Таблиця 2 – Міжнародні моделі реалізації третьої місії університетів і авторська інтерпретація

Країна / Регіон	Модель реалізації третьої місії	Ключові характеристики	Концептуальний акцент	Авторська інтерпретація (модель ХАІ)
Велика Британія	Knowledge Exchange Framework (KEF)	Система оцінювання обміну знаннями між університетом, бізнесом і громадським сектором; офіційна інтеграція у політику якості освіти.	«Knowledge transfer» – передача знань і технологій у соціально-економічне середовище.	У ХАІ цей підхід трансформується у «digital & social transfer» – поширення знань через цифрові інновації, освітні платформи, партнерства з громадами.
Фінляндія	Third Mission Model	Інституційна модель університетів, орієнтована на сталий розвиток, соціальну інклюзію та партнерство з місцевими громадами.	«Community engagement» – активна взаємодія університету з регіональною спільнотою.	У ХАІ цей принцип реалізується через соціально-гуманітарні програми, інклюзію ВПО, освітню підтримку школярів і розвиток культури служіння.
Нідерланди	Valorisation Agenda	Національна стратегія перетворення результатів наукової діяльності на суспільну та економічну цінність; обов'язкова звітність університетів за «impact».	«Impact orientation» – оцінювання суспільного впливу університетів через практичні результати.	У ХАІ реалізується як «social impact university» – орієнтація на вимірювані результати третьої місії (освітні, гуманітарні, культурні, цифрові ефекти).

Джерело: розроблено авторами

Як показує порівняльний аналіз, у європейській практиці третя місія університетів набула різних форм — від трансферу знань і технологій (Велика Британія) до громадянської взаємодії (Фінляндія) та оцінювання соціального впливу (Нідерланди). Водночас усі моделі об'єднують спільний знаменник — інституціоналізація соціальної ролі університету як чинника стійкого розвитку. На відміну від цих підходів, у даній роботі третя місія інтерпретується як внутрішньо інтегрована складова моделі університету стійкого типу, що поєднує освітню, наукову та соціальну

площини діяльності, формуючи синергію «освіта – наука – служіння».

Отже, теоретичне осмислення третьої місії університету дозволяє розглядати її не як окремий напрям діяльності, а як інтегровану складову інституційної стратегії, що забезпечує суспільну стійкість і розвиток. Вона поєднує ціннісні орієнтири соціальної відповідальності, практичні інструменти сервісної діяльності та стратегічне управління впливом. Ця концептуальна рамка стає основою для аналізу практичної реалізації третьої місії в українських університетах, зокрема у Націо-

нальному аерокосмічному університеті «Харківський авіаційний інститут», який у сучасних умовах війни демонструє цілісну модель служіння суспільству через науку, освіту та соціальну взаємодію. Ця діяльність інтегрує гуманітарні, інклюзивні, просвітницькі, культурні та цифрові напрями, що відображають глибоку трансформацію університету в бік стійкості, людяності та відкритості.

1. Громадська взаємодія та підтримка внутрішньо переміщених осіб. Одним із центральних напрямів реалізації третьої місії є підтримка внутрішньо переміщених осіб (ВПО). На території гуртожитків ХАІ сьогодні проживає близько 800 осіб, які отримали тимчасовий прихисток. Серед них — родини з дітьми, люди з інвалідністю, ветерани та пенсіонери. Університет забезпечує проживання, психологічну підтримку, а також проводить виховні, патріотичні та культурно-освітні заходи для всіх мешканців. Для дітей організовуються свята, майстер-класи, творчі студії та ігрові заходи, що сприяють соціальній адаптації та емоційній стабілізації. ХАІ активно займається реставрацією житлових будинків, що перебувають на балансі університету та постраждали від прольотів і вибухових хвиль. Відновлювальні роботи проводяться переважно власними силами колективу, із залученням студентів, працівників та волонтерів. Цей напрям демонструє не лише господарську самостійність, а й високу соціальну відповідальність університету як інституції, що виконує державотворчу функцію навіть у кризових умовах.

2. Освіта для громади та профорієнтація. У межах своєї просвітницької місії ХАІ реалізує ініціативи безоплатної освітньої підтримки школярів, насамперед тих, хто опинився у складних соціальних і безпекових обставинах. На базі «Метрошколи» (що функціонує в укриттях метрополітену) та підземної школи, університет створив сучасні навчальні класи, де діти можуть здобувати освіту у безпечному, психологічно підтримувальному та технологічно обладнаному середовищі. На базі університету організовано безкоштовні підготовчі курси до НМТ (Національного мультипредметного тесту), що охоплюють один із найбільших контингентів школярів у місті Харкові. Працює Фізико-математична школа ХАІ (ФМШ) - безкоштовна освітня ініціатива для талановитих учнів, яка сприяє розвитку інженерного мислення та наукової мотивації.

Університет системно здійснює профорієнтаційні заходи не лише у Харкові, а й у віддалених населених пунктах, підтримуючи школярів, які мешкають далеко від освітніх центрів. Ця діяльність охоплює зустрічі з педагогами, інтерактивні лекції, презентації професій майбутнього та участь у шкільних ярмарках освіти, що сприяє поширенню освітніх можливостей і зменшенню територіальної нерівності.

3. Інклюзивність, рівність та психологічна підтримка. ХАІ активно розвиває інституційні механізми підтримки рівності та інклюзії. На базі університету діє Офіс рівності, інклюзії та безпечного середовища, до складу якого входять комісії з протидії дискримінації, сексуальним домаганням і насильству, а також Школа гендерних знань. Ці ініціативи відповідають рекомендаціям UNESCO та політикам ESG (Environmental, Social, Governance) у сфері соціальної відповідальності вищої освіти. Окремим соціальним простором став Арт-хаб ХАІ, що виконує психологічну, арт-терапевтичну та комунікативну функцію. Тут проводяться творчі зустрічі, виставки, лекції, музичні вечори, спрямовані на емоційне відновлення студентів, викладачів і мешканців гуртожитків.

4. Благодійність і взаємодія з громадами. Університет активно долучається до благодійних ініціатив — від зборів гуманітарної допомоги до підтримки лікарень. Волонтерські групи та профком ХАІ здійснюють адресну допомогу медичним закладам і ветеранам, закуповують обладнання для дитячих лікарень. Зокрема, Оркестр ХАІ ініціював збір коштів на допомогу постраждалим від зсувів, організував благодійні акції на підтримку українських захисників і цивільних постраждалих.

5. Культурно-просвітницька діяльність та культура пам'яті. Третя місія ХАІ охоплює не лише соціальну, а й культурно-виховну складову. Університет системно проводить: Всесвіт знань, День космонавтики, Дні відкритих дверей, тематичні виставки, поетичні вечори, науково-популярні зустрічі. Важливим напрямом стала лагідна українізація: ХАІ бере участь у всеукраїнських диктантах єдності, проводить виставки, присвячені українським поетам та інші культурно-освітні події, які зміцнюють мовну, історичну та культурну ідентичність. Особливе місце займає культура пам'яті. На тери-

торії університету створено Меморіал Героїв ХАІ, відкрито виставкову залу з «Колом пам'яті», де зібрано матеріали про студентів і співробітників, які загинули під час військової агресії. Це простір скорботи, гідності та вдячності, який формує спільну ідентичність університетської родини.

6. Цифрові інновації та інфраструктура служіння. Важливою складовою третьої місії є цифровізація як інструмент соціального служіння. Запроваджується цифрова екосистема ХАІ, що поєднує освітні платформи, електронну бібліотеку, систему відкритих курсів і мультимедійні ресурси. Ці інновації роблять університет відкритим для громади, доступним і соціально орієнтованим, забезпечуючи сталість освіти навіть у кризових умовах.

7. Підтримка спорту та здорового середовища. Після вимушеної перерви до університету повернувся баскетбольний клуб ХАІ, відновлено спортивну інфраструктуру, працевлаштовано тренерів і членів збірної. Університет забезпечив нову форму для спортсменів, що символізує відродження спортивного духу та єдності академічної спільноти.

Комплекс представлених ініціатив Національного аерокосмічного університету «Харківський авіаційний інститут» демонструє цілісну, багатовимірну модель реалізації третьої місії університету, що охоплює соціальну, гуманітарну, культурну, цифрову та інфраструктурну сфери. Діяльність ХАІ виходить за межі традиційного академічного простору, перетворюючи університет на інституцію суспільної дії, здатну забезпечувати сталість освітнього процесу, підтримку громади та формування нової культури служіння в умовах війни.

Університет не лише реагує на виклики часу, а й створює нові моделі взаємодії між освітою, наукою та суспільством. Такий підхід відповідає сучасним європейським стандартам соціальної відповідальності університетів (ESG, SDG, EUA, UNESCO) і відображає інституційне втілення концепції «university that serves» — університету, який не лише навчає та досліджує, а й активно формує соціальний капітал, гуманітарну стійкість і цінності європейського громадянського суспільства.

Таким чином, реалізація третьої місії в ХАІ має глобальний і стратегічний характер, оскільки поєднує освітню, наукову та сус-

пільну функції у цілісну систему, орієнтовану на людину, громаду та майбутнє. ХАІ постає як приклад університету нового типу — університету стійкого розвитку та служіння, що втілює місію відновлення, інновацій і національної єдності в умовах історичних викликів. Отже, досвід Національного аерокосмічного університету «Харківський авіаційний інститут» засвідчує, що третя місія може бути не лише реакцією на суспільні виклики, а й дієвим механізмом стратегічного розвитку, що інтегрує університет у ширший європейський простір цінностей, партнерств і стандартів якості. Системність реалізованих ініціатив, орієнтація на стійкість, інклюзію та служіння громаді відповідають сучасним європейським підходам до університетського врядування та соціальної відповідальності. Саме тому подальший аналіз доцільно зосередити на євроінтеграційному вимірі третьої місії ХАІ, який розкриває, яким чином університет імплементує принципи Європейського простору вищої освіти (EHEA), рамкові положення ESG і цілі сталого розвитку (SDG) у власну стратегію соціального служіння.

Відповідність принципам Європейського простору вищої освіти. Євроінтеграційна стратегія Національного аерокосмічного університету «Харківський авіаційний інститут» реалізується в руслі цінностей Європейського простору вищої освіти (EHEA), де служіння суспільству є невід'ємною складовою забезпечення якості освіти, рівності доступу та академічної доброчесності. Відповідно до Берлінського комюніке (2003), Єреванського комюніке (2015) та Римського комюніке (2020), вища освіта має сприяти не лише розвитку знань і навичок, а й формуванню соціальної згуртованості, мобільності та активного громадянства [1–3].

У документах ESG-2015 (Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area) наголошено, що університети несуть відповідальність перед суспільством за прозорість процедур, відкритість для стейкхолдерів і формування довіри до результатів своєї діяльності [4]. ХАІ інтегрує ці принципи через освітні, наукові та громадські ініціативи: підтримку внутрішньо переміщених осіб, цифрову інклюзію, культурно-просвітницькі програми й розвиток безпечних освітніх просторів.

Таким чином, євроінтеграційна політика університету розглядається не лише як участь у міжнародних програмах, а як цінніс-

ний процес гуманістичної трансформації, у якому якість освіти, відповідальність і служіння суспільству стають взаємопов'язаними елементами.

Соціальні аспекти стійкості та інноваційного розвитку. Сучасний європейський підхід до розвитку університетів визначає стійкість як поєднання економічної ефективності, соціальної справедливості та екологічної відповідальності. Згідно з рекомендаціями UNESCO «Education for Sustainable Development» (2021) та аналітичними звітами OECD «Higher Education and Regional Development» (2020), соціальна функція університету є ключовою умовою стійкості регіонів [5; 6]. Університет ХАІ, розташований у прифронтовому регіоні, став прикладом реалізації концепції соціальної стійкості через служіння. Ця діяльність охоплює підтримку вразливих груп населення, забезпечення безпечної освіти через дистанційні та STEM-платформи, розвиток інклюзивних просторів, проєктів з арт-терапії, гендерної рівності та культури пам'яті. Такі ініціативи узгоджуються з Цілями сталого розвитку ООН (SDG), зокрема SDG 4 «Якісна освіта», SDG 5 «Гендерна рівність» і SDG 11 «Сталий розвиток міст і громад» [7].

Паралельно університет формує інноваційний контур третьої місії, який поєднує технологічні та соціальні інновації: цифрову екосистему ХАІ, відкриті онлайн-платформи та систему цифрової взаємодії зі спільнотою. Завдяки цьому ХАІ виступає як інноваційно-гуманітарний хаб, що поєднує освіту, науку та громадянську участь.

Вплив міжнародних програм Erasmus+, Horizon Europe, Jean Monnet. Участь ХАІ у міжнародних програмах ЄС є практичним виміром його євроінтеграційної діяльності та інструментом поширення третьої місії на глобальному рівні. Програма Erasmus+ сприяє підвищенню академічної мобільності, розвитку цифрової освіти та зміцненню міжкультурного діалогу. Проєкти мобільності дозволили університету впровадити інклюзивні формати навчання, оновити зміст освітніх програм і поширити європейські цінності серед студентства [8].

Участь у Horizon Europe забезпечує залучення ХАІ до дослідницьких консорціумів, що працюють над темами енергоефективності, аерокосмічних технологій подвійного призначення, соціальної стійкості в умовах війни та інноваційної педагогіки. Ці проєкти реалі-

зують принцип science for society, підкреслюючи взаємозалежність науки, технологій і суспільства [9]. У рамках модулів Jean Monnet університет розвиває науково-дослідну та викладацьку діяльність, присвячену євроінтеграції, цифровій економіці та міжкультурному діалогу.

Участь ХАІ у програмах Європейського Союзу свідчить про його активну інтеграцію до європейського науково-освітнього простору та водночас про формування власного інституційного внеску у розбудову спільного освітнього майбутнього Європи. Університет реалізує місію створення, поширення та практичного застосування знань, які слугують суспільному добробуту, стійкості та гуманістичному розвитку. Навіть в умовах війни ХАІ підтверджує здатність української вищої освіти бути продуцентом знань, інновацій і цінностей, що відповідають принципам європейської солідарності, сталого розвитку та академічної свободи. Діяльність Національного аерокосмічного університету «Харківський авіаційний інститут» у сфері реалізації третьої місії має комплексний і багатовекторний характер. Університет виконує функції не лише освітнього та наукового центру, а й соціального, культурного й гуманітарного осередку регіону. Його ініціативи спрямовані на підтримку внутрішньо переміщених осіб, розвиток інклюзивного середовища, відновлення інфраструктури, збереження культурної спадщини та впровадження цифрових інновацій в освіті. В умовах війни саме ці напрями діяльності стали індикаторами стійкості університету як соціальної інституції.

Для поглибленого аналізу практичного виміру третьої місії доцільно співвіднести ключові ініціативи ХАІ з європейськими критеріями оцінювання впливу університетів, визначеними у документах Європейської асоціації університетів (EUA), Європейських стандартах і рекомендаціях із забезпечення якості освіти (ESG) та Цілях сталого розвитку ООН (SDG). Таке зіставлення дозволяє продемонструвати, що соціальні, освітні та культурні практики ХАІ узгоджуються із загальноєвропейською логікою “university for society” і відображають системну інтеграцію третьої місії в інституційну стратегію університету. У таблиці 3 подано порівняльний аналіз основних напрямів реалізації третьої місії в ХАІ, відповідних європейських референтів та очікуваних соціальних ефектів, що

дозволяє простежити внесок університету у досягнення глобальних цілей сталого розвитку

ку та формування культури стійкості в освітньому середовищі.

Таблиця 3 – Відповідність практик реалізації третьої місії ХАІ європейським критеріям впливу (EUA / ESG / SDG)

Напрямок діяльності ХАІ	Європейський референт (EUA / ESG / SDG)	Коротка характеристика ініціативи в ХАІ	Очікуваний соціальний ефект
Підтримка внутрішньо переміщених осіб (ВПО)	SDG 11 «Sustainable Cities and Communities», ESG 1.1 (Відповідальність закладу за якість)	Понад 800 ВПО мешкають у гуртожитках ХАІ; організовано освітні, культурні та патріотичні заходи, дитячі розважальні програми, психологічну підтримку.	Соціальна згуртованість, формування довіри до університету як гуманітарного осередку регіону.
Інклюзія та рівні можливості	SDG 5 «Gender Equality», ESG 1.1, ESG 1.4	Створено Офіс рівності, інклюзії та безпечного середовища, функціонує Школа гендерних знань ХАІ; реалізуються програми психологічної підтримки, арт-хаб	Формування етики поваги, толерантності, зниження дискримінаційних ризиків, підтримка інклюзивних осіб
Освіта для громади	SDG 4 «Quality Education», ESG 1.3 (Студентоцентроване навчання)	Проведення відкритих лекцій, заходів «Ніч науки», безкоштовних занять у ХАІ для школярів, створення класів у метрошколі; діє Фізико-математична школа	Компенсація освітніх втрат дітей під час війни, підвищення освітньої мобільності та мотивації до STEM-напрямів
Цифрова інклюзія та відкритість освіти	SDG 9 «Industry, Innovation and Infrastructure», SDG 4	Розробка та впровадження цифрових сервісів, онлайн-курсів, гібридного навчання.	Освітня стійкість, доступність освіти незалежно від місця перебування студентів (в Україні та за кордоном)
Культурно-просвітницька діяльність	SDG 11, ESG 1.8 (Залучення зовнішніх стейкхолдерів)	Проведення культурних подій: «Всесвіт знань», «День космонавтики», дні Шевченка, виставки поетів; створено меморіальну залу «Коло пам'яті»	Збереження національної ідентичності, формування гуманітарної пам'яті, розвиток культурної спільноти університету
Підтримка медичних закладів і благодійність	SDG 3 «Good Health and Well-being», ESG 1.6 (Ресурсна підтримка)	Благодійні збори на користь лікарень, військових, ветеранів; ініціатива «Оркестр ХАІ» — адресна допомога постраждалим працівникам.	Розвиток корпоративної соціальної відповідальності, підвищення ролі університету у громадській стійкості
Відновлення інфраструктури університету	SDG 9, ESG 1.5 (Інфраструктурна підтримка освітнього середовища)	Реставрація житлових будинків після прильотів, створення безпечних просторів і STEM-лабораторій, відновлення спортивної бази	Підвищення фізичної та психологічної безпеки, створення умов для неперервного освітнього процесу
Підтримка спорту і здорового середовища	SDG 3, SDG 11	Відновлення баскетбольного клубу ХАІ, забезпечення форми спортсменів, працевлаштування тренерів і збірної	

Джерело: розроблено авторами

Як свідчить аналіз, практична реалізація третьої місії в ХАІ безпосередньо узгоджується з європейськими критеріями

якості (ESG) та Цілями сталого розвитку (SDG). В умовах війни університет виконує функції не лише освітньої інституції, а й

соціального інфраструктурного центру, який забезпечує гуманітарну підтримку, інклюзію, культурну спадкоємність та цифрову відкритість. Це свідчить про те, що досвід ХАІ може бути розглянутий як національна модель «університету стійкого типу», у якій третя місія інтегрована в усі площини діяльності.

Євроінтеграційна діяльність Національного аерокосмічного університету «Харківський авіаційний інститут» засвідчує, що третя місія університету може бути осмислена як ключовий інструмент реалізації європейських цінностей у сфері вищої освіти. ХАІ інтегрує принципи Європейського простору вищої освіти (EHEA), стандарти ESG і Цілі сталого розвитку (SDG) не лише на рівні освітніх програм, а й у щоденну практику соціального служіння, забезпечуючи баланс між академічною якістю, суспільною відповідальністю та гуманістичною спрямованістю освіти.

Євроінтеграційний вимір третьої місії в ХАІ проявляється у трьох взаємопов'язаних площинах: ціннісній - через утвердження рівності, інклюзії та академічної доброчесності; операційній - через впровадження інноваційних і цифрових практик навчання, сталий розвиток та підтримку громад; глобальній - через участь у міжнародних програмах Erasmus+, Horizon Europe, Jean Monnet, які створюють спільний простір співпраці між українською та європейською академічними спільнотами.

Таким чином, євроінтеграційна стратегія ХАІ є не лише зовнішнім вектором розвитку, а внутрішньою парадигмою інституційної стійкості, що ґрунтується на синтезі науки, освіти й соціальної дії. ХАІ виступає прикладом університету нового європейського типу — відкритого, відповідального й стійкого, який реалізує місію служіння не лише своїй державі, а й спільним європейським цінностям демократії, гуманізму та сталого розвитку.

На рисунку 1 представлено концептуальну модель, що відображає три взаємопов'язані площини реалізації стійкого ро-

звитку університету в умовах воєнних викликів і євроінтеграції.

Ціннісна площина визначає гуманістичний та етичний фундамент діяльності університету. Вона охоплює соціальну відповідальність і гуманітарну місію (служіння людині та громаді), культурну й ідентифікаційну стійкість (збереження національної, мовної та історичної ідентичності), а також інституційну стійкість, що базується на лідерстві, довірі та принципах ESG-управління. Цей рівень формує сенси та цінності, які визначають, чому і заради чого діє університет.

Операційна площина відображає практичні механізми реалізації третьої місії — щоденну освітню, наукову та комунікаційну діяльність університету. До неї належать освітня стійкість і цифрова інклюзія (забезпечення безперервності навчання та доступності освіти), інноваційно-дослідницька стійкість (підтримка наукового потенціалу, розвиток STEM-середовища), економічна та фінансова стійкість (диверсифікація фінансування, автономія), а також комунікаційна та цифрова стійкість (відкритість, прозорість, цифрова репутаційна інфраструктура). Ця площина пояснює, як університет забезпечує сталість і служіння суспільству.

Глобальна площина репрезентує стратегічний рівень зв'язків і партнерств університету з міжнародним освітнім і науковим середовищем. Вона охоплює євроінтеграційну та партнерську стійкість (участь у програмах Erasmus+, Horizon Europe, Jean Monnet), а також інституційну стійкість у глобальному вимірі (відповідність міжнародним стандартам ESG, SDG, участь у світових рейтингах і стратегічних альянсах). Цей рівень показує, де університет реалізує свою місію, як активний суб'єкт європейського освітнього простору.

Загалом модель демонструє, що стійкий університет є ціннісно орієнтованою, операційно ефективною та глобально інтегрованою інституцією, яка реалізує третю місію не декларативно, а через системну взаємодію освітніх, соціальних і партнерських механізмів розвитку.

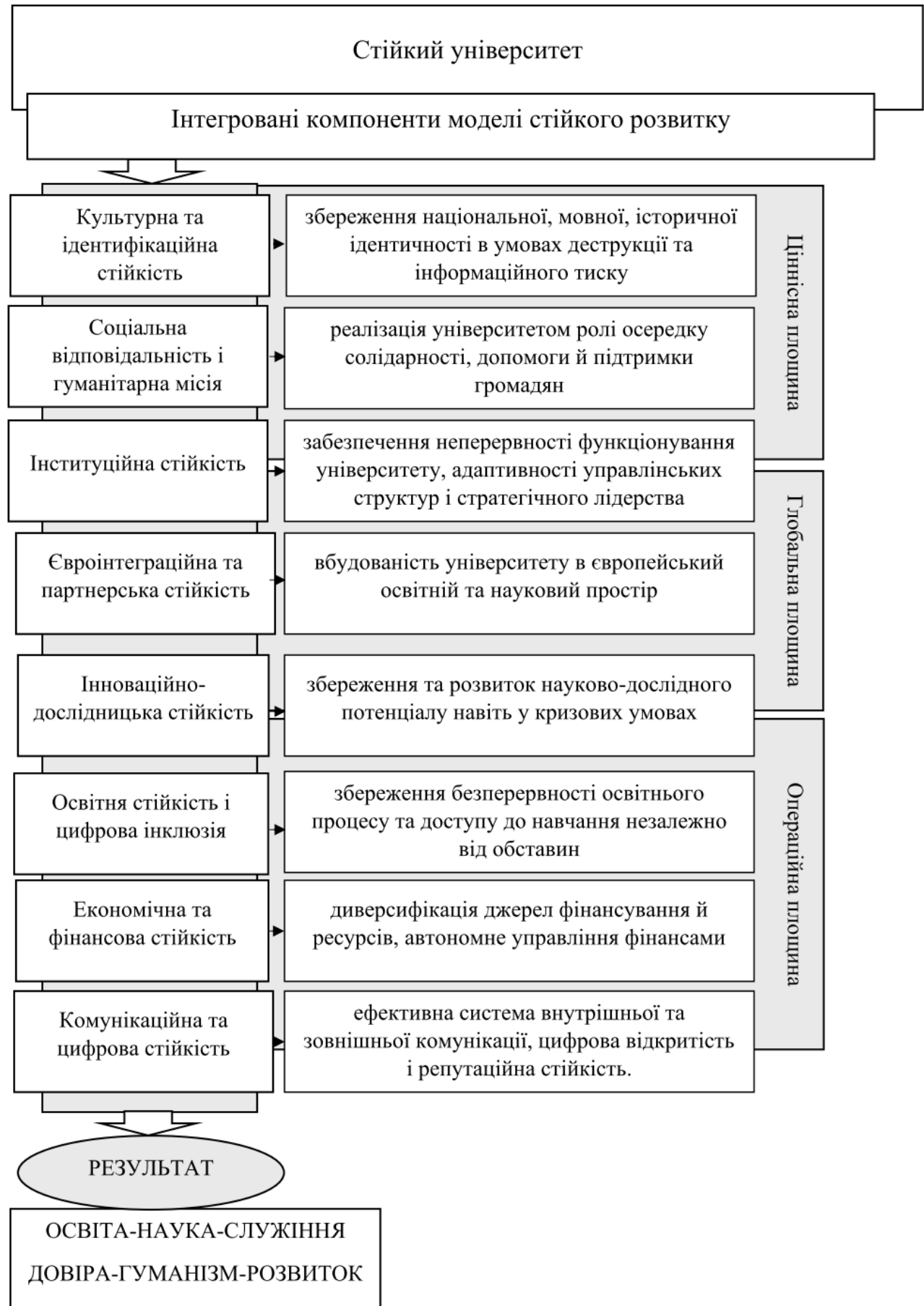

Рисунок 1 – Концептуальна модель стійкого розвитку освітньої інституції в умовах війни
Джерело: розроблено авторами

Інтегрована модель стійкого розвитку університету в умовах війни передбачає поєднання восьми взаємопов'язаних компонентів: інституційної, освітньої та інклюзивної, соціальної та гуманітарної, культурної та ідентифікаційної, інноваційно-дослідницької, євроінтеграційної та партнерської, економічної та фінансової і комунікаційної та цифрової стійкостей. Їхня взаємодія забезпечує реалізацію третьої місії університету як простору служіння, що не лише навчає та досліджує, а й відновлює, підтримує і об'єднує громаду.

Практичні дії ХАІ демонструють, що третя місія університету — це не декларація, а системна діяльність, інтегрована в управлінські, освітні, наукові та культурні процеси. Університет служить суспільству як центр освіти, підтримки, гуманізму та відновлення, формуючи унікальний образ університету стійкого типу, який одночасно навчає, досліджує і зцілює.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження дозволило теоретично обґрунтувати й практично підтвердити, що третя місія університету в сучасних умовах є не периферійною складовою діяльності закладу вищої освіти, а системним чинником його стійкого розвитку, соціальної відповідальності та євроінтеграційної суб'єктності. На прикладі Національного аерокосмічного університету «Харківський авіаційний інститут» доведено, що реалізація третьої місії в умовах війни перетворюється на механізм гуманітарної, освітньої та культурної стійкості, який забезпечує функціонування університету як інституції служіння суспільству.

Теоретичне узагальнення результатів показало, що третя місія університету еволюціонувала від додаткового напрямку соціальної активності до інтегрованої концепції, що поєднує освітню, наукову, культурну, економічну та гуманітарну функції університету. Вона формується в контексті європейських політик якості освіти, рамок сталого розвитку та програм Європейського Союзу, у межах яких служіння суспільству визначається ключовим критерієм інституційної ефективності та стратегічного розвитку. Узагальнення міжнародних підходів дало змогу розкрити третю місію як комплексну систему, що забезпечує взаємодію знань, інновацій і соціальної цінності.

Наукова новизна полягає у формуванні концепції інтегрованої моделі стійкого ро-

звитку університету в умовах війни, побудованої на трьох площинах: ціннісній, операційній і глобальній. Уперше запропоновано теоретичну конструкцію, яка пояснює, що стійкість університету є результатом гармонійної взаємодії восьми компонентів. Вони забезпечують не лише відновлення функціонування університету у кризових обставинах, а й розширюють його соціальну функцію як агента сталого розвитку.

Практичні результати свідчать, що Національний аерокосмічний університет «ХАІ» успішно реалізує третю місію через систему взаємопов'язаних ініціатив, спрямованих на підтримку громади, освітню інклюзію, культурне відродження та гуманітарну стабільність регіону. Серед ключових напрямів: надання притулку та допомоги внутрішньо переміщеним особам; реставрація пошкоджених будівель університетського фонду; створення навчальних класів у метрошколі, організація безкоштовних підготовчих курсів до НМТ і діяльність Фізико-математичної школи для школярів; реалізація політик гендерної рівності, інклюзії та психологічної підтримки через Офіс рівності та Арт-хаб ХАІ; проведення культурно-просвітницьких подій («Всесвіт знань», День космонавтики, дні Шевченка, виставки українських поетів), що формують гуманітарну пам'ять та ідентичність; розбудова цифрової екосистеми університету, спрямованої на відкритість, комунікацію та соціальну інклюзію.

Ці дії демонструють, що третя місія є операційно втіленою стратегією, яка поєднує освітній, науковий і соціальний потенціал університету для відновлення суспільної стійкості. Євроінтеграційний аспект дослідження засвідчив, що ХАІ не лише адаптує європейські стандарти якості, а й трансформує їх у власну модель соціального служіння. Участь університету в програмах Erasmus+, Horizon Europe і Jean Monnet сприяє впровадженню принципів Європейського простору вищої освіти (EHEA), інтеграції цілей сталого розвитку (SDG) у навчальні програми та формуванню мереж міжнародного партнерства. Університет стає платформою для кооперації освіти, науки та суспільства на регіональному й глобальному рівнях.

Методологічне значення дослідження полягає у тому, що розроблена інтегрована модель може слугувати інструментом оцінювання стійкості університетів у контексті ESG та SDG, а також орієнтиром для

розроблення стратегій «університетів, що служать» у національному та міжнародному освітньому просторі. Запропонована типологія площин (ціннісна – операційна – глобальна) забезпечує універсальність підходу та можливість його адаптації до різних типів ЗВО.

Теоретичні результати дослідження дозволяють розглядати третю місію як ядро нової парадигми розвитку університетів України в умовах війни та післявоєнного відновлення. Вона визначає не лише гуманістичний вектор освіти, а й формує нову якість взаємодії між університетом, громадою та державою. Через поєднання науково-інноваційного потенціалу, соціального служіння та євроінтеграційних цінностей університети стають ключовими агентами відбудови, довіри й національної єдності.

Практичне значення результатів полягає у можливості використання висновків і моделі в освітній політиці, стратегіях розвитку ЗВО та системах внутрішнього забезпечення якості освіти. Запропонована модель може бути основою для створення методичних рекомендацій з імплементації третьої місії, розроблення показників соціальної ефективності університетів і формування регіональних екосистем стійкості.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з поглибленим вивченням механізмів оцінювання соціального впливу університетів, побудовою аналітичних інструментів вимірювання результатів третьої місії, а також аналізом взаємозв'язку між інституційною стійкістю, євроінтеграційною динамікою та розвитком людського капіталу у сфері вищої освіти.

References

1. Berlin Communiqué. Realising the European Higher Education Area. (2003). Berlin : European Ministers of Education, 5.
2. Yerevan Communiqué (2015). EHEA Ministerial Conference, 14–15 May 2015. Yerevan : EHEA Secretariat, 6.
3. Rome Communiqué. Ministers responsible for higher education in the EHEA (2020).

Стаття надійшла
до редакції : 21.09.2025 р.

Стаття прийнята
до друку: 29.10.2025 р.

Бібліографічний опис для цитування :

Литвинов О. М., Шевченко І. О. Третя місія університету як механізм стійкого розвитку: нова парадигма вищої освіти України. *Часопис економічних реформ*. 2025. № 4(60). С. 85–99.

19 November 2020. Rome : EHEA Secretariat, 7.

4. Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG) (2015). Brussels : European Association for Quality Assurance in Higher Education (ENQA), 32.

5. UNESCO. Education for Sustainable Development (2020): A Roadmap. Paris : UNESCO, 88.

6. OECD (2020). Higher Education and Regional Development. Paris : OECD Publishing, 114.

7. United Nations. Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development (2015). New York : UN, 41.

8. European Commission. Erasmus+ Programme Guide 2024 (2024). Brussels : EC, 512.

9. European Commission. Horizon Europe Strategic Plan 2025–2027 (2024). Brussels : EC, 54.

10. European Education and Culture Executive Agency. Jean Monnet Actions under Erasmus+ Programme Guide. (2023). Brussels : EACEA, 47.

11. Lytvynov, O., Vnukova, N., Shevchenko, I., and Darmofal, E. (2025). Constructing a sustainable development model for universities: Mechanisms of integration and efficiency. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*, 3(13(135)), 47–59. <https://doi.org/10.15587/1729-4061.2025.329997>

12. Shevchenko, I. O., Darmofal, Y. A. (2025). The concept of sustainable development of higher education institutions: A transformational aspect. *Ukrainian Pedagogical Journal*, (2), 55–64. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2025-2-55-64>

13. Lytvynov, O., Shevchenko, I. (2025). Managing sustainability in higher education: The impact of international economic relations on institutional strategies. *Actual Problems of International Relations*, 1(164), 106–116. <https://doi.org/10.17721/apmv.2025.164.1.106-116>

Стаття опублікована:
30.12.2025 р.

